

A műszaki irodalom: a műszaki fejlesztés döntő tényezője

A GENFI ATOMKONFERENCIA első lépés volt az egész világ tudósainak békes együttműködése útján. A konferencia idején, mind a belföldi, mind a külföldi napi sajtó egy kicsit tudományos sajtóvá alakult át, és soha nem volt látható még ilyen élesen, hogy a termelés kérdése, már a mi generációnk életében mint alakul át tudományos problémává.

Míg néhány évtizeddel ezelőtt a műszaki dolgozók — talán csak a mérnökök kivételével — megelégedtek minimális képzettséggel, munkájuk elvégzéséhez nem volt többre szükség, mint alapvető számtani műveletek elvégzésére, és egyszerű műszaki rajzolásra — addig a közeljövő termelő munkásának ennél sokkal komolyabb elméleti felkészültségre lesz szüksége. Már valóság az atomerőmű, a jelzett atomokkal való kutatás és eljárás az ipar, mezőgazdaság és gyógyítás különböző területein, már egyre több helyen vannak üzemben elektronikus vezérlésű termelő- és számológépek. Az állandóan fokozódó szükségletek egyre gyorsabb tempóban való kielégítése újabb, hatványozott igényeket ébreszt, és ez ma már nemcsak körvonalaiiban, hanem részleteiben is láthatóan a termelőeszközök eddig elképzelhetetlen fejlődéséhez vezet.

A tudományos együttműködés megnyitja az utat a magyar tudósok és mérnökök előtt az atomenergia békes felhasználásának magyarországi kiépítése felé. Fizikusainkat igen élenken foglalkoztatja ez a probléma, és az augusztus végén Egerben megtartott fizikus vándorgyűlés témája is jelentős mértékben az atomfizika volt.

A MAI TERMELESI MÓDSZEREK TÖKÉLETESÍTÉSE is jelentős szerepet játszik azonban műszaki tudományos életünkben.

Iparunk műszaki fejlesztése terén előtűnk álló nagy feladatok közül csak néhányat említek:

Gépiparunk termékeinek korszerűsítésével és a technológia megjavításával fokozni kell gépgyártmányaink exportképességét. Ehhez az út többek között célgépek fokozottabb alkalmazásával vezet. Ki kell szélesíteni a vasúti vontatásban az elektromos és diesel-elektromos elv alkalmazását. Messzemenő automatizálási programot kell végrehajtani a vegyészeti, kohászati technológia területén. Műanyagiparunk elmaradását juttatja eszünkbe a szeptember elején Budapesten rendezett NDK műanyagipari kiállítás, sok tennivalónk van ezen a téren is, valamint a gyógyszerek és növényvédőszeresek gyártásában. Javítani kell az építkezések technológiáját, különösen az előregyártott vasbetonszerkezetek és alkatrészek széleskörű alkalmazásával és messzemenő gépesítéssel.

Mindezek elvégzése elképzelhetetlen anélkül, hogy műszaki dolgozóink, mérnökeink, tudósaink ne ismernek a leghaladottabb technika eredményeit.

A mind termelékenyebb, bonyolultabb gépek kezelése, a szorosan vett fizikai dolgozóktól is egyre inkább megkívánja, hogy »kétkézi« munkásból mind jobban ésszel dolgozó munkásokká váljanak, hogy az egyszerűbb számtani műveleteknél sokkal többet tudjanak számolni, ismerjék meg a fizika törvényeit, és a komplikáltabb géprészek kezelését, javítását. A művezetők, általában az ipar középkádereitől tudományos vezetői módszereket követel a technika, a mérnököknek pedig nem elegendők többé a műegyetemen elsajátított alapismeretek. Az eddiginél sokkal nagyobb matematikai tudásra van szükségük, a fizika különböző részleteit, különösen a villamosság törvényeit sokkal jobban kell ismerniük. El kell sajátítaniuk a tudományos gondolkodókészséget; mindenféle műszaki problémát meg kell tudniuk fogalmazni matematikai nyelven ahhoz, hogy a megoldások közül a leggazdaságosabbat meg-

találják. Egyszóval az ipar, a kutatás vagy oktatás terén dolgozónak ma sokkal gyorsabban kell fejlődnie, mint tegnap, és holnap még hatványozottabban fog ez a követelmény érvényesülni. Tudásuk gyarapodásának lépést kell tartania a technika, a tudomány előrehaladásával.

Egyre több ismeretre kell szert tennünk, tehát, egyre többször kell kezünkbe venniük az ismeretek közlésének legelterjedtebb eszközeit: a könyveket, a folyóiratokat.

A MŰSZAKI KÖNYVNEK az emberiség történetében kettős szerepe van: kulturális és termelési feladatot tölt be. Ezt a második feladatát szeretném hangsúlyozni. A műszaki irodalom nélkülözhetetlen tényező a termelőeszközök fejlődésében, s ezzel a társadalmi formák alakulására is hatással — éspedig kizárólag pozitív hatással — van. Reakciós szépirodalom, politikai, filozófiai irodalom van, de reakciós — a fejlődést gátló — *műszaki irodalom* nincs, legfeljebb rossz, elmaradott könyv vagy cikk.

A műszaki irodalom nagy lépésekkel vitte előre a kapitalista termelést, annak ellenére, hogy újdonságot, gyártási titkokat nem közölt. Sokkal inkább kell tehát a szocialista termelést szolgálnia, amikor az új gyártási eljárások közlése *feladata*, és nem tiltott területe a könyvnek.

A szovjet technika fejlődése jelentős részben annak tulajdonítható, hogy

1. műszaki és tudományos könyvkiadásuk példátlan arányú az egész világon, és
2. a műszaki irodalom iránti érdeklődés a Szovjetunióban még ennél is nagyobb.

Vizsgáljuk meg, hogyan állunk mi ezen a téren.

Közismert, hogy Magyarországon a felszabadulás előtt milyen volt a műszaki irodalom. Egyetlen példa azt hiszem, eléggé jellemző és emellett tanulságos:

Vegyék elő, kedves olvasóim, Szeniczey Lajos: »Általános fogazás« című könyvének 1941-ben megjelent első kiadását.* A könyvet több, mint 40 oldalnyi hirdetés »tarkítja«. Megkérdeztem a szerzőtől, hogyan engedhette meg, hogy világviszonylatban is úttörő munkáját gépgyárak, kereskedelmi vállalatok hirdetéseivel »díszítsék«.

A szerző elmondotta, hogy nem volt kiadó, aki vállalta volna a kiadást. Azért kellett hirdetéseket gyűjtenie, kilincselnie gyárról gyárra belföldön és külföldön, hogy a hirdetések díjára fizetett előlegekből fedezni tudja a nyomdai költségeket, és át tudja venni könyvének ezer

példányát, amelyet azután saját maga terjesztett.

Ma a szerzőknek előleget ad az állam és évente több millió forint támogatással teszi lehetővé, hogy az olvasók az előállítási önköltségnél jóval olcsóbban juthassanak a könyvekhez.

Így válik érhetővé, hogy a felszabadulás utáni 10 év alatt több, mint 3100 tudományos, közel 14 300 ismeretterjesztő, népszerű-tudományos és műszaki, és 22 500 szakkönyvet adtunk ki. Az ebben az időszakban megjelent 5000 tankönyv egy része ugyancsak műszaki jellegű. Szakmai és tudományos könyvkiadásunk a felszabadulás előttinek több mint tízszeresére nőtt.

A MAGYAR MŰSZAKI KÖNYVKIADÁS a felszabadulás után eleinte rendszertelen volt. A műszaki dolgozók nagy éhséggel vetették magukat először az előttük addig ismeretlen szovjet irodalomra. Ebből rengeteget fordítottunk le, egyre-másra adtuk ki a szovjet irodalom legjobb hozzánk jutott termékeit. Közben a fordítókból, lektorokból, kutatókból lassan kitűnő magyar műszaki szerzői gárda fejlődik ki. Az utóbi 2—3 évben szakkönyv-kiadásunknak egyre nagyobb hányadát teszik ki a magyar szerzők művei.

Az elmúlt években elsősorban a magyar irodalomból eddig teljesen hiányzott egyes, speciális területekre írt könyveket adtunk ki. Sok olajbányászati, híradástechnikai, gépészeti, öntészeti könyv jelent meg. Ezeknek a könyveknek tanulmányozásából sokszor születtek iparunkban új eljárások, új konstrukciók, sok százezerforintos megtakarítások.

A módosított öntöttvasat, az atmoszférikus öntőfejeket, a zuhanólapkás gyorsöntést oroszból magyarra fordított műszaki könyvek alapján vezették be. Eredmény: selejtcsökkenés, anyagmegtakarítás, minőségjavítás az öntöttvas előállításában, amely több millió forintot jelentett a népgazdaságnak.

A gépgyártásban a gyorsított forgácsolást, negatív vágószögeket, az ún. szélesvágást, a mechanikus lapkafelerősítést, hidraulikus és pneumatikus befogó készülékeket stb. mind a műszaki irodalom nyomán alkalmazták.

Az építőipar kapacitását kb. évi egy milliárd forinttal emelte a téli építkezések bevezetése, amelyre Szizov és Mironov munkái alapján nyílt lehetőség. Az állványozás, zsaluzás, korszerűsítéséhez, az épületszerelő munkák technológiájának megjavításához a műszaki könyvek adták a kiinduló gondolatot.

Számos példát lehetne még felsorolni a közlekedés, könnyűipar, vegyipar, élelmiszeripar területéről, amelyek mind

* Második kiadás még ez évben megjelenik a Műszaki Kiadó kiadásában.

ékesen bizonyítják a műszaki irodalom megtermékenyítő hatását az ipar fejlődésére.

Jelentős eredmények ezek, de korántsem lehetünk elégedettek könyvkiadásunkkal, nem hallgathatjuk el a hibákat.

Az első könyvek, különösen a fordítások sok esetben nehézkes nyelvezetűek voltak, és a témaválasztás sem volt mindig szerencsés, mert nem vettük figyelembe a magyar technika adottságait, sajátos helyzetét. Hosszú ideig csak kísérletként adtuk ki egyes iparágak ismereteit szélesen átfogó kézikönyveket, nagyrészt hiányoztak a mindennapi munka segédkönyvei, zsebkönyvei, az alaptudományokat tárgyaló irodalom, és a tudományt és technikát népszerűen ismertető szakkönyvek, valamint a legkorszerűbb fizikát, atomfizikát, híradástechnikát stb. tárgyaló tudományos könyvek.

Nem tudtuk kielégíteni az alapfokú műszaki irodalommal szemben támasztott igényt. Kevés a szakmunkásoknak írt elektrotechnikai, gépipari, híradástechnikai könyv. A szakminisztériumok irányítása alatt álló könyvbizottságok, szerkesztőségi tanácsok nem teszik eléggé magukévá az alapfokú szakirodalom ügyét.

Ez évben már javul némiképpen a helyzet: a »Műszaki zsebkönyvek« a szakmunkások, művezetők és technikusok alapkönyvtárát képezhetik. Ki kell azonban adni alapfokú könyveket egyes speciális szakterületről is, pl. hegesztés, lakatos munkák, villany szerelő, vas- és fémöntő, műszerész stb. A mérnöki kézikönyvek terén évtizedes hiányt fog pótolni a »Bányászati kézikönyv«, a »Mérnöki kézikönyv« és a »Gépészeti kézikönyv«. Jelentős művek fognak megjelenni az atomfizikáról, a tranzistorokról, a híradástechnikai matematikáról, a rádió- és radartechnikáról, az automatikus szabályozásról és vezérlésről, a mérnökök számára írt matematikáról stb.

Könyvkiadásunktól tehát sokat vár az ipar, hogy fejlesztését, műszaki kuitúránk színvonalának emelését elősegítse.

Nem elég azonban a könyvet *kiadni*, el is kell *olvasni* azt. El kell őket jutassuk azok kezébe, akik csodákat tudnak művelni a haladó technika elsajátításával: a munkásokhoz, művezetőkhez, technikusokhoz, mérnökökhöz, tudósokhoz.

A MŰSZAKI KÖNYVTERJESZTÉST, A MŰSZAKI IRODALOM PROPAGANDÁJÁT kultúrálttá, fejletté kell tennünk.

Sok tennivalója van e téren az Állami Könyvterjesztő Vállalatnak, illetve feleltes hatóságának a Kiadói Főigazgatóság-

nak: a jelenleginél jobb ügynöki hálózat kiépítése, nívós, sokoldalú propaganda, minden műszaki könyvhöz, minden egyes témához egyénenként megtalálni az olvasót, és minden egyes érdeklődő számára egyénenként megtalálni az érdeklődési körének legjobban megfelelő műszaki könyveket.

Hiba lenne azonban azt hinni, hogy az előbb említett szervek egyedül képesek a nagy feladat megoldására. A napi sajtónak és üzemi lapoknak, a műszaki és tudományos közlönyöknek, folyóiratoknak az eddiginél sokkal színvonalasabban és nagyobb mértékben kell propagálniuk a műszaki irodalmat.

Nem mehetek el szó nélkül a műszaki irodalommal kapcsolatos egyik káros jelenség mellett. Egyes hivatali szervek, sok vállalat, igen sok műszaki dolgozó bizonyos közönnyel viseltetik a műszaki irodalom iránt. Ezek a műszaki dolgozók és vállalatok csak akkor veszik meg a műszaki könyvet, ha oda viszik eléjük, sokszor még akkor sem. Nem keresik fel a könyvesboltokat, nem kísérik figyelemmel a folyóiratok bibliográfiai rovatát. Valamiféle társadalmi érdektelenség tünete ezek. Az ipar patópályainak fel kell ébredniük: nem érünk rá! A technika mai fejlődésében minden percnyi mulasztás nehezen, s lassan helyrehozható lemaradást eredményezhet.

Sok millió forint értékű műszaki könyv fekszik az Állami Könyvterjesztő Vállalat raktárában. Ez nemcsak azért káros, mert é könyvekben igen sok munka és anyag fekszik, hanem azért is, mert a sötétben porosodnak — jó, ha nem egerek és patkányok rágják — a helyett, hogy a bennük lévő ismereteket terjesztve fényt, tudást sugároznának.

A műszaki dolgozók tekintélyes részének érdektelensége, a könyvterjesztés hiányosságai, s a műszaki irodalom propagandájának hiánya zárolták ezt a kincset, amelynek felszabadításáért sokat tehetnének üzemünk műszaki könyvtárai.

SOK KIVALÓAN MŰKÖDŐ ÜZEMI MŰSZAKI KÖNYVTÁRUNK van, amelyek közül hazánk egyik legjobban működő szakkönyvtára a Wilhelm Pieck Vagongyáré. Elhelyezése megfelelő (külön raktár, kölcsönző- és munkahelyek). A könyvtár vezetője állandóan aktívvan propagálja a műszaki könyvtár állományát és szolgáltatásait. Új beszerzéseiről sokszorosított jegyzékeken értesíti a dolgozókat; kiállításokat rendez, szakbibliográfiákat állít össze; műhelykönyvtárait a szakszervezeti könyvtárral együtt tartja fenn; sztahanovisták és vezető műszakiak figyelmét személyre szóló értesítéssel hívja fel egy-egy öket érdeklő új

könyvre; aktívan kutatja az olvasók véleményét egy-egy újonnan beszerzett műről, kihasználja az üzemi sajtót és hangosan beszélőt; jól használja fel a központi dokumentációs szolgáltatásokat is.

Az Ikarusz Járműgyár műszaki könyvtára gyűjtőkörét a legkülönbözőbb dokumentumok beszerzésére is kiterjeszti (gépleírások, külföldi katalógusok, mikrofilmek). Rendszeresen készít sajtószemlét, amelyben ismerteti a gyár készítményeinek külföldi visszhangját. Figyelemmel kíséri, hogy a dolgozók a szakirodalom alapján milyen újításokat nyújtanak be.

Sajnos, azonban nem egy olyan igen fontos üzemünk van, ahol nem áll ilyen jól a könyvtári munka, s a vállalat vezetésének még igen sokat kell tennie, hogy a könyvtár alkalmas legyen a műszaki irodalomból meríthető gondolatok, ötletek óriási jelentőségének propagálására.

A Gheorghiu-Dej Hajógyárban például a meglévő műszaki könyvtár nem a gyár területén van, hanem gyáron kívüli — bár közeli — kultúrházban. Így a dolgozók munkaközben nem tudják igénybe venni. Már pedig a műszaki könyvtárak munkaidő alatt is rendelkezésre kell állnia. Elhanyagoltságát betetéli, hogy az arra nem megfelelő könyvtárost hónapokkal ezelőtt leváltottak, és ma sem bíztak meg megfelelő dolgozót a könyvtár vezetésével (azelőtt függetlenített könyvtáros volt), így a könyvtár helyisége zárva van, a könyvek lakat alatt — a régebben beszerzett műszaki irodalom kiaknázatlanul porosodik, újnak beszerzéséről pedig nem történik intézkedés. (Kivételesen a folyóiratok, melyeknek kezelését rábízták a gyárban egy fiatal mérnökre.)

A Goldberger-gyár könyvtárában függetlenített könyvtáros van, és ezt a könyvnyúipar egyik mintakönyvtárává kívánják fejleszteni. Ennek ellenére a könyvtár teljesen passzív. A könyvtáros állandóan a gyár udvarán található — műszaki könyvtár céljaira szolgáló — fabódében tartózkodik. Propagandamunkát nem végez sem a műszaki, sem a fizikai dolgozók között. Könyvállománya alig 1100 kötet, olvasóforgalma negyedév alatt csupán 600 kötet a műhelykönyvtárakkal együtt. Még katalógusa sincs, a hozzá fordulókat a polcon böngészhetnek. A könyvtárosnak nincs nyelvtudása, így a külföldi szakirodalmat jóformán alig rendelik meg, és nem is terjeszik.

Követeljük meg a könyvtárosokat a vállalatok vezetésétől, hogy kísérik figyelemmel ezt munkát. Meg kell értetni, hogy az erre fordított idő a jövő felada-

tainak megvalósításakor gazdagon fog visszatérülni. De nem szabad könyvtárosainknak melegezniük azzal, hogy a legújabb könyvet, a legjobb könyvet megszerzik a könyvtár részére. A műszaki kiadványok csekély része elsősorban az üzemi könyvtárak részére készül ugyan, jelentős többségük azonban az egyéni olvasó kezébe kívánkozik. A műszaki dolgozó pihenési idejében is akarva, nem akarva üzemi feladatának minél jobban megvalósításán gondolkodik. Szüksége van tehát otthon arra a lehetőségre, hogy kis kézikönyvtárban utána nézhessen egyes problémáknak. El kell érünk, éspedig nem is hosszú idő múlva azt, hogy munkásaink, művezetők, mérnökeink otthonában meglegyenek szakterületük legfontosabb könyvei. Ehhez a kormányzat óriási segítséget nyújt a könyvek olcsó árának lehetővé tételével. Könyvtárosaink se tekintsek gépies hivatalnak munkájukat, hanem hivatásnak; a könyvek, a szakirodalom gondozásával, megkedveltetésével válnak a jövő műszaki fejlődés magvetőivé. Minden üzemben meg kell teremteni a könyvtáros segítségére siető aktív hálózatot azokból a műszaki dolgozókból, akik szeretik a könyvet, és akiknek tudása, az üzemben elfoglalt helye, szakmai tekintélye alkalmas arra, hogy a műszaki könyv szeretetét munkatársaikban is elültesse. Meg kell győzni az ipar valamennyi dolgozóját arról, hogy ha valamelyik munkahelyen tegnap még elég is volt egy 15 évvel ezelőtt kiadott »Kalender«, ma már egész kis segédkönyv-sorozatára van szükség, és holnap a tudományos könyvek egész sora kell ugyanakkor a feladatnak fejlettebb, magasabb színvonalon való megvalósításához.

Könyvtárosainknak nemcsak propagálniuk kell a műszaki könyvet, hanem ismerniük kell a műszaki dolgozók véleményét, igényeit a műszaki irodalommal kapcsolatban. E véleményeket juttassák el a kiadókhöz, hogy a könyvkiadás tervezésében illetékesek figyelembe tudják venni a leghivatottabb bírálónak, az olvasónak véleményét. Az üzemi műszaki könyvtár az a forgalmi csomópont, ahol a szerzők, szerkesztők, kiadók és olvasók gondolatai találkoznak, s a könyvtáros ennek a forgalmi csomópontnak a váltóőre. Biztosítani kell, hogy a gondolatok a legmegfelelőbb helyre jussanak el. Érezzék a könyvtárosok magukat iparunk műszaki fejlesztésében, műszaki kultúrájuk emelésében egyik igen fontos feladatot letéteményesének. Sokban rajtuk áll, hogy az előttünk álló hatalmas feladatokat milyen gyorsan és milyen minőségben tudjuk megvalósítani.

Török István